

TYÖNEUVOSTO
Mikonkatu 4, PL 34
00023 Valtioneuvosto
puh. 09-645 593

LAUSUNTO

24.11.2005

Nro 1408-05

13/2005

Lausunnonpyytäjä: Pohjois-Suomen työsuojelupiirin työsuojelutoimisto
Työnantaja: L:n rajavartiolaitos
Asia: Vuosilomalain (272/1973 ja 162/2005) soveltaminen
Vireille: 4.7.2005

Lausuntopyyntö

Pohjois-Suomen työsuojelupiirin työsuojelutoimisto on pyytänyt työneuvostolta lausuntoa siitä, onko lääketieteen lisensiaatti X:n työskentelyyn A:n rajavartioalueen lääkärinä sovellettava 1.4.2005 alkaen vuosilomalakia (162/2005) ja ennen sitä nyttemmin kumottua vuosilomalakia (272/1973).

Työsuojelutoimisto toteaa, että sen saaman aineiston perusteella osapuolilla olisi yhteneväinen näkemys siitä, että X harjoittaa lääkärintoimintaa A:n rajavartioalueen sairastuvalla sopimuksen perusteella L:n rajavartiolaitoksen lukuun ja vastiketta vastaan. Erimielisyyttä on siitä, johtaako ja valvooko L:n rajavartiolaitos X:n työskentelyä. X itse katsoo hoitavansa virkatehtäviä. Työsuojelutoimisto toteaa, että tehtävistä ei ole virkasuhteeseen viittaavaa nimittämiskirjaa. L:n rajavartiolaitos katsoo X:n toiminnan yrittäjyyteen perustuvaksi.

Osapuolet ovat solmineet tehtävistä kirjallisen sopimuksen (5.9.1984 ja 26.5.1994). X kertoo työskennelleensä ensimmäisen kerran lausuntopyyntöä kohteena olevassa tehtävässä kuitenkin jo varusmiespalveluksensa aikana vuonna 1979 eli yhteensä noin 17 vuotta. Tällä hetkellä työskentely perustuu vuonna 1994 solmittuun sopimukseen. Sopimuksen mukaan X on velvollinen pitämään sairausvastaanottoa varusmiehiä varten L:n rajavartioston A:n rajavartioalueen sairastuvalla jokaisena arkipäivänä (ei kuitenkaan lauantaina eikä vastaavina aattopäivinä). X:n lisäksi sairastuvalla työskentelee kaksi sairaanhoitajakoulutuksen saanutta osastonhoitajaa sekä lisäksi yksi lääkintäkoulutettu varusmies. Työssään X käyttää rajavartiolaitoksen omistamia tai sen hallinnassa olevia työvälineitä.

X:n työpäivät kirjataan sairaskirjaan, josta ilmenevät myös vastaanotolla käyneet henkilöt. Työaika ei kirjata erikseen. Sairastuvan osastonhoitaja kokoaa tiedot sairaskirjasta kuukausittain ja toimittaa ne L:n rajavartiolaitoksen esikuntaan palkkion maksua varten. Sopimuksessa ja sen liitteissä on määritelty yksityiskohtaisesti X:n tehtävät sekä palkan ja muiden palkkioiden maksu. Lääkärin kuukausipalkan vahvistaa sisäasiainministeriö. Kuukausipalkan lisäksi X:lle maksetaan toimenpidepalkkio jokaisesta valtion lähettämästä potilaasta. Myös muista potilaista maksetaan erillinen palkkio.

X:n lähin esimies lääkinnällisissä ja sairaanhoitoon liittyvissä asioissa on rajavartiolaitoksen ylilääkäri, ja hallinnollisissa asioissa rajavartioalueen päällikkö.

Sopimuksen mukaan X:n ollessa tilapäisesti estynyt harjoittamasta lääkärintoimintaan, on hänellä velvollisuus hankkia itselleen sijainen. Vuonna 2004 X:llä oli sijainen kuusi kertaa, yhteensä noin kuuden viikon ajan ja vuonna 2005 kahdeksan kertaa, yhteensä noin kolmen viikon ajan. X toteaa, että poissaolojen aikana työstä tuleva korvaus menee sellaisenaan sijaiselle. Vuosilomalain soveltamista koskeva selvittely lähti liikkeelle sijaisten saannin vaikeudesta.

Sopimuksessa on lauseke, jonka mukaan ”lääkärintoimen harjoittaminen ei muodosta työ- tai virkasuhdetta rajavartiolaitoksen ja lääkärin välillä, minkä vuoksi se ei tuota lääkärille muita oikeuksia kuin mitä tässä sopimuksessa on sanottu”.

X hoiti tehtävää aiemmin terveyskeskusvirkansa ohella, mutta hän kertoo luopuneensa mainitusta virasta muutama vuosi sitten. Nykyisin hän on ollut terveyskeskustyössä satunnaisesti, yksi-kaksi kuukautta vuosittain. Lisäksi hän tekee työvoimatoimistolle asiantuntijalausuntoja (20-50 tuntia/vuosi) ja asiantuntijapalveluja S:n kylpylälle noin 30 tuntia vuodessa. Yksityisvastaanottoa hänellä ei ole ollut enää 1990- ja 2000 -luvulla.

Viimeisten kahdeksan vuoden aikana vastaanottokäyntejä on sairastuvalla ollut 2436-2830 vuodessa ja nykyisin X työskentelee noin 20 tuntia viikossa.

Sisäasianministeriö on antanut 24.8.1993 määräyksen rajavartiolaitoksen palkkioperusteisten lääkäreiden palkkaamisesta, tehtävistä ja palkkioista. Tässä määräyksessä todetaan muun ohessa, ettei lääkärintoimen harjoittaminen muodosta työ- tai virkasuhdetta rajavartiolaitoksen ja kyseisen lääkärin välille. Määräyksen liitteenä on tehtäväkuvaus. Tämä määräys liitteineen on myös X:n sopimuksen liitteenä. Rajavartiolaitoksen mukaan määräys on vanhentunut, eikä myöskään tehtäväkuvaus pidä enää paikkaansa. Tehtäväkuvausta on kuitenkin noudatettu soveltuvin osin, koska uutta ajantasaista määräystä ei ole annettu. X:n mukaan muutoksia on tapahtunut siinä suhteessa, että muun henkilökunnan kuin varusmiesten sairauskäynnit hänen luonaan ovat loppuneet. Rajavartiolaitos toteaa, että X:n vastaanotolla käy enää harvakseltaan rajavartiolaitoksen palkattua henkilöstöä. X ei ole perinyt maksua näistä käynneistä.

Rajavartiolaitos katsoo, että X:n työstä puuttuu työ- ja virkasuhteelle ominainen työn johto ja valvonta. Rajavartiolaitos ja puolustusvoimat ovat tilanneet X:ltä tietyt toimenpiteet, joita kumpikaan ei valvo eikä johda työoikeudellisin perustein. Rajavartiolaitos ja puolustusvoimat seuraavat lopputulosta eli miten sopimuskumppani on toteuttanut sopimusvelvoitteensa.

X toteaa, että hänen työnsä on tyypillistä lääkärin vastaanottotyötä. Työsuoritus tapahtuu toimemksiantajan tiloissa ja vastikkeen sopimuksen mukaisesta työstä maksaa rajavartiolaitos. X katsoo, ettei hänellä ole työssä minkäänlaista yrittäjäriskiä. X ei ole maksanut korvausta työvälaineiden eikä tilojen käytöstä. X katsoo, ettei hänellä ole ollut mahdollisuutta vaikuttaa työn tekemisen aikaan, vaan se on tehty sopimuksessa määriteltynä vastaanottoaikana arkipäivisin. X katsoo, että väite siitä, ettei hänen työtään johdettaisi ja valvottaisi, on uskalias sotilaallisesti järjestäytyneessä ympäristössä. Varusmiesten terveydenhuollosta on kirjalliset ohjeet ja lääketieteellistä toimintaa valvoo laitoksen ylilääkäri. Kuukausittain tehdään lääkärin ja varuskunnan päällikön allekirjoittama terveystilanneilmoitus, joka menee laitoksen ylilääkärille, mutta myös puolustusvoimille. Vuodeosastolla hoidetuista tehdään ns. poistoilmoitukset kansalliseen sairaanhoitorekisteriin ja Puolustusvoimien sotilaslääketieteen laitokselle. Lisäksi on lukuisia muita asioita, joista on ilmoitettava. Apteekkitoi-

mintaa valvoo sotilasapteekki vuosittaisella tarkastuskäynnillä ja sotilaallisen organisaation normaali tarkastuskäynnit ulottuvat myös A:n sairastuvalle.

Perustelut

Lausuntoa on pyydetty siitä, onko X:n työhön sovellettava vuosilomalakia; 1.4.2005 lukien vuoden 2005 vuosilomalakia (162/2005) ja sitä ennen nytemmin kumottua vuoden 1973 vuosilomalakia (272/1973). Asiassa on esitetty erilaisia käsityksiä siitä, millaisen oikeussuhteen perusteella X työskentelee A:n rajavartioalueen lääkärinä. X itse katsoo hoitavansa virkatehtäviä, kun sitä vastoin L:n rajavartiolaitos katsoo X:n toiminnan yrittäjyyteen perustuvaksi. Vuoden 2005 vuosilomalain soveltamisala on yleinen ja lakia sovelletaan sekä työ- että virkasuhteessa. Tämän lain soveltamisen kannalta ei siten ole ratkaisevaa, kummassa oikeussuhteessa työtä tehdään. Sitä vastoin vuoden 1973 vuosilomalaki ei sovellettu virkasuhteessa tehtävään työhön. Tämän vuoksi ensin onkin tarkasteltava sitä, onko X tehnyt työtä virkasuhteessa, jolloin se olisi ennen 1.4.2005 jäänyt vuosilomalain (272/1973) soveltamisalan ulkopuolelle.

Virkasuhde perustuu virkaan nimittämiseen. Kysymyksessä on yksipuolinen toimi, joka edellyttää palvelukseen otettavan suostumusta. Tässä tapauksessa osapuolet ovat selkeästi solmineet sopimuksen lääkärintoimen harjoittamisesta eikä asiassa ole mitään viitteitä siitä, että X olisi nimitetty tehtäväänsä. X:n lääkärintoimen harjoittamista ei siten voida katsoa virkasuhteiseksi. Näin ollen tarkasteltaessa vuosilomalakien soveltamista L:n rajavartiolaitoksen ja X:n välisessä oikeussuhteessa on arvioitava, täyttyvätkö työskentelyssä työsuhteen tunnusmerkit vai olisiko kysymyksessä itsenäinen yrittäjyys.

Vuosilomalain (162/2005) 1 §:n soveltamisalaan kuuluvien työsuhteisten työntekijöiden piiri määrittyy työsopimuslain (55/2001) soveltamisalasäännöksen mukaan. Myös kumotun vuosilomalain (272/1973) soveltaminen kytkeytyi työsuhteen olemassaoloon. Työsopimuslaki muuttui 1.6.2001. Sitä edeltävässä työsopimuslaissa oli kuitenkin nykyistä vastaava soveltamisalasäännös, ja näin ollen tarkastelu työsuhteen olemassaolosta tapahtuu molempien lakien osalta samojen perusteiden mukaan. Seuraavassa viitataan yksinomaan voimassaolevaan työsopimuslakiin.

Xn ja L:n rajavartiolaitoksen välisessä sopimuksessa todetaan, että ”lääkärintoimen harjoittaminen ei muodosta työ- tai virkasuhdetta rajavartiolaitoksen ja lääkärin välillä, minkä vuoksi se ei tuota lääkärille muita oikeuksia kuin mitä tässä sopimuksessa on sanottu”. Työlainsäädännön pa-

kottavuudesta johtuen osapuolet eivät voi itse sopimalla päättää työtä koskevan oikeussuhteen laadusta, vaan se määräytyy tosiasiallisten olosuhteiden perusteella. Sopimuksessa olevalla ehdolla ei siten ole asiassa ratkaisevaa merkitystä.

Jotta kysymys olisi työsuhteesta, on työtä tehtävä toiselle sopimuksen perusteella vastiketta vastaan henkilökohtaisesti. Lisäksi työtä on tehtävä toisen johdon ja valvonnan alaisena. Nyt käsillä olevassa asiassa on solmittu sopimus lääkärin harjoittamisesta. Työstä maksetaan kuukausipalkkaa ja erilaisia palkkioita. X tekee työtä henkilökohtaisesti ammattiosaamisensa perusteella. Kysymyksessä on työsuovelain 1 luvun 1 §:ssä tarkoitetun työn tekeminen toisen eli tässä tapauksessa L:n rajavartiolaitoksen lukuun.

X on sopimuksen mukaan velvollinen eräissä tapauksissa hankkimaan itselleen sijaisen. Työsuovelain 1 luvun 8 §:n mukaan työntekijällä on työnantajan suostumuksella mahdollisuus ottaa apulainen, ja tämä apulainen voi toimia myös työntekijän sijaisena. Tämä ei tarkoita sitä, etteikö työtä voitaisi katsoa tehtävän henkilökohtaisesti. Tässä tapauksessa X:llä on ollut velvollisuus tilapäisesti käyttää sijaista.

Osapuolilla on sitä vastoin erilaisia näkemyksiä siitä, täyttykö työsuhteessa edellytetty työn johto ja valvonta -tunnusmerkki. Työneuvosto on lausunnoissaan TN 1360-99 ja TN 1361-99 tarkastellut vuosilomalain (272/1973) soveltamista Y Oy:n palkkiotoimisen lääkärin tehtävään. Myös näissä lausunnoissa oli epäselvyyttä johto ja valvonta -tunnusmerkin täyttymisestä, eikä niissä tullut tarkasti esille, miten lääkärin työtä käytännössä ohjattiin ja valvottiin. Asiaa tarkasteltiin kokonaisarviointilla. Molemmissa lausunnoissa päädyttiin katsomaan, että lääkäri oli työsuhteessa.

Mainituissa lausunnoissa lääkäri hoiti yleislääkäritasoista sairausvastaanottoa siihen liittyvine toimineen Y Oy:n tiloissa ja välineillä. Hän otti asiakkaan vastaan työterveysaseman osoitusten mukaan. Kiinteitä vastaanottoaikoja tai tuntimääriä, jotka tulisi täyttää, ei ollut määritelty. Lääkäri ei voinut kuitenkaan itse määrätä vastaanottoaikoja, vaan ne tuli sovittaa Y Oy:n tarpeiden, kuten sijaisuuksien hoidon ja myös toimitilojen aukiolojen mukaan. Jatkokäynneille lääkäri pystyi itse antamaan ajan potilastietojärjestelmästä. Palkkiona lääkäri sai 89 euroa potilaskäynniltä. Y Oy:n mukaan kysymyksessä oli nettopalkkio, josta oli vähennetty tilavuokra, työterveysaseman avustavat palvelut, lomakkeiden käyttö yms. Lääkäri oli ymmärtänyt, että palkkio oli pienempi kuin tavanomaisilla lääkäriasemilla, koska käytössä olivat nyt työnantajan tilat ja välineet. Työneuvoston mukaan palkkion maksaminen nettomääräisenä puolsi oikeussuhteen työsuovelainluonnetta sikäli, että vain yrittäjäsuhteille on ominaista eri korvauksen maksaminen työtiloista ja -välineistä toimeksiantajalle. Asiakkaiden maksut eivät ohjautuneet lääkärille, vaan hän laskutti Y Oy:ltä sovitun palkkion. Lääkäriä

kohdeltiin käytännössä samalla tavoin kuin yhtiön muuta henkilökuntaa. Työneuvosto painotti, että kun lääkärin työ on perustunut hänen henkilökohtaiseen työpanokseensa ja ammattiosaamiseensa, jolloin toimintaa ei yleensä sijoiteta suuria pääomia, ei ratkaisua työsuhteen ja yrittäjyyden välillä voida tehdä kiinnittämällä huomiota pääoman menettämisen riskiin tai ns. taloudelliseen riskiin. Työneuvosto katsoi, että lääkäri oli työtä tehdessään ollut Y Oy:n yleisen johdon ja valvonnan alainen. Lääkäri ei harjoittanut lääkärintoimintaa omaan lukuunsa, eikä hän toiminut sillä tavoin itsenäisesti, mitä voitaisiin pitää luonteenomaisena ei-työsuhteessa suoritettavalle työlle. Työneuvosto katsoi, että se, että lääkärin palkkion suuruus mahdollisesti poikkesi yhtiön työsuhteen lääkärin palkkiosta, ei sanottavasti vaikuttanut oikeussuhteen laadun arviointiin eikä myöskään se, että lääkäri mahdollisesti itse järjesti eläketurvansa yms.

X tekee työtä työnantajan tiloissa ja työnantajan välineillä. Potilaat ovat pääosin varusmiehiä ja vastaanottoa pidetään arkipäivinä tiettyinä ennalta määrättyinä aikoina. X ei voi itse vapaasti määrätä työskentelyajoistaan eikä hänellä ole mahdollisuutta vaikuttaa asiakaskunnan määräytymiseen. X:n työ on tarkoin tiettyyn aikaan ja paikkaan sidottua ja häntä avustaa sairaustuvan muu henkilökunta.

X:n työtehtävät on määritelty yksityiskohtaisesti ja kirjallisesti työtä koskevan sopimuksen liitteessä. X:n esimiehenä lääkinnällisissä asioissa on rajavartiolaitoksen ylilääkäri ja muissa hallinnollisissa asioissa rajavartiolaitoksen päällikkö. X saa tehtävästään kiinteää kuukausipalkkaa ja sen lisäksi eri perusteilla toimenpidepalkkioita. Hän ei laskuta tehtävistään, vaan hänelle maksetaan palkkiot osastonhoitajan sairaskirjasta kokoamien tietojen perusteella.

X:llä ei ole sellaisia toimeksiantoja yhtä aikaa, jotka viittaisivat toiminnan yleisyyteen, eikä hän tarjoa palveluitaan ennalta rajoittamattomalle asiakaskunnalle. X ei markkinoi toimintaansa julkisesti eikä hänellä ole omaa toimipaikkaa. Hänellä ei ole myöskään vastuuta työhön liittyvistä kuluista. Asiassa ei tule esille muitakaan selkeästi yrittäjyyteen viittaavia seikkoja, joiden perusteella työskentelyä ei voitaisi pitää työsuhteisena. Edellä esitetyillä perusteilla ja viittaamalla myös aiempaan käytäntöön työneuvosto katsoo, että X:n työhön on 1.4.2005 lukien sovellettava vuosilomalakia (162/2005), ja sitä ennen työhön on tullut soveltaa vuoden 1973 vuosilomalakia (272/1973).

Sovelletut lainkohdat

Vuosilomalaki (162/2005) 1 § 1 mom. ja vuosilomalaki (272/1973) 1 § 1 mom.

Lausunto on yksimielinen. Lausunto perustuu puheenjohtaja Saloheimon, jäsenten Kangasperko, Posio, Virtanen, Kärkkäinen, Ahonen ja Eiskonen sekä varajäsenten Sipiläinen ja Wilska mielipiteeseen.